

BOLLYWOOD

TEJASWINI GANTI

VakıfBank Kültür Yayınları: 0491
Sanat: 035

BOLLYWOOD:
POPÜLER HİNT SİNEMASI REHBERİ
TEJASWINI GANTI

Özgün Adı
Bollywood:
A Guidebook to Popular Hindi Cinema

Türkçesi
Hatice İlay Karaoğlu

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje ve Kitap Editörü
Mesut Bostan

Sayfa Uygulama
Kamuran Ok

Kapak
Faruk Özcan

Son Okuma
Handan Öyken

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılâp Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdelen Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2026
© Tejaswini Ganti, 2004

ISBN 978-625-8825-11-4

Kitabın Türkçe yayın hakları Taylor & Francis Group aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınlarına aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

All Rights Reserved.
Authorised translation from the English language edition published by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 412 1700
www.mega.com.tr – info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Eylül 2026

BOLLYWOOD
POPÜLER HİNT SİNEMASI
REHBERİ
TEJASWINI GANTI

TÜRKÇESİ
HATİCE İLAY KARAOĞLU

TEJASWINI GANTI

New York Üniversitesi Kùltür ve Medya Programında Antropoloji Doçenti olarak görev yapan bir antropolog ve sinema araştırmacıdır. Doktora eğitimini 2000 yılında New York Üniversitesinde tamamlamış ve “Casting Culture: The Social Life of Hindi Film Production in Contemporary India” başlıklı yayımlanmamış teziyle Hint sinemasına dair akademik çalışmalarının temelini atmıştır. Sinemayı sadece estetik bir ürün olarak değil, kùltürel ve toplumsal dinamiklerin bir yansıması olarak antropolojik bir bakış açısıyla inceleyen Ganti’nin en çok bilinen eseri, ilk baskısı 2004’te yayımlanan *Bollywood: Popüler Hint Sineması Rehberi (Bollywood: A Guidebook to Popular Hindi Cinema)* adlı elinizdeki kitaptır. Yazarın ayrıca 2012 yılında yayımlanan *Producing Bollywood: Inside the Contemporary Hindi Film Industry* adlı bir kitabı daha bulunmaktadır.

HATİCE İLAY KARAOÇLU

Sakarya’da doğdu. Radyo, Televizyon ve Sinema, İngilizce Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı, Hindoloji ve Kùltürel Çalışmalar alanlarında öğrenim gördü. Lizbon’da İletişim Bilimleri alanında doktora çalışmalarını sürdürüyor; sinema (özellikle Hint sineması), kùltür ve sosyoloji üzerine yazıyor.

İÇİNDEKİLER

Görseller ve Tablolar	7
Teşekkür	9
1 Giriş	13
Nedir Bu “Bollywood”?	14
Kitabın Yapısı ve Kurgusu	17
Hindistan’da Sinemanın Doğuşu ve Yükselişi: 1896-1947	19
Bağımsızlık Sonrası Hindistan’ında Hint Sineması	43
Hindistan Devleti ve Sinema ile İlişkisi	68
2 Popüler Hint Sinemasının Üretimi ve Dağıtımı	81
Bombay Film Endüstrisinin Yapısı	81
İzleyicinin Sınıflandırılması ve Sinemada Ticari Başarı	92
Yapım Süreci	97
Yeniden Yapımlar ve Uyarlamalar	108
Film Müziğinin Rolü ve Önemi	112
Uydu Televizyonu ve Endüstri Statüsünün Etkisi	125
3 Bombay Film Endüstrisinin Kilit İsimleri	129
Film Başlıklarına Dair Notlar	129
Yönetmenler	134
Müzik Yönetmenleri	151
Yıldızlar	158
Aktörler	160
Aktrisler	172

4 Bağımsızlık Sonrası Hint Sinemasının Önemli Filmleri	187
Anlatı	187
Tür	189
Görsel Üslup	192
Önemli Filmler	195
5 Çağdaş Bombaylı Yönetmenlerin Hint Sineması Üzerine	
Düşünceleri	229
Hint Sineması	229
Bombay Film Endüstrisi	243
Hint Sineması ve Toplum	253
6 Hint Sineması Tarihinde Önemli Tarihler ve Olaylar	269
İleri Okuma Önerileri	287
Kaynakça	291
Dizin	295

GÖRSELLER VE TABLolar

GÖRSELLER

Görsel 1.1 Çağdaş Güney Asya	11
Görsel 1.2 Bombay, Juhu Plajı yakınlarında film afişleri	15
Görsel 1.3 <i>Devdas</i> (yön. Sanjay Leela Bhansali, 2002) filminde, kurtizan Chandramukhi rolüyle Madhuri Dixit	31
Görsel 1.4 Hindistan'ın Bölünmesi	39
Görsel 1.5 <i>Awara Paagal Deewana</i> (yön. Vikram Bhatt, 2002) film çekimi	60
Görsel 2.1 Hindistan film dağıtım bölgeleri	88
Görsel 2.2 Churchgate istasyonu yakınlarında, Bombay'ın başlıca sinemalarından Eros Sineması	92
Görsel 2.3 Bombay'daki açık hava prodüksiyon tesisi Film City'de bir malikâne cephesi	108
Görsel 2.4 <i>Kuch Na Kaho</i> (yön. Rohan Sippy, 2003) filmi için şarkı sahnesi çekimi, Mehboob Stüdyoları, Bombay	120
Görsel 2.5 <i>Intrepid</i> uçak gemisinde bir şarkı sahnesi öncesi dans provası, New York	124
Görsel 4.1 <i>Awara</i> filminde Raj Kapoor ve Nargis	198
Görsel 4.2 <i>Mother India</i> filminde Nargis	200
Görsel 4.3 <i>Pyaasa</i> filminde Guru Dutt	202
Görsel 4.4 <i>Madhumati</i> filminde Dilip Kumar ve Vyjayanthimala	203
Görsel 4.5 Bir Gecelik Kraliçe, <i>Mughal-e-azam</i>	205
Görsel 4.6 <i>Guide</i> filminde Waheeda Rehman	207
Görsel 4.7 <i>Anand</i> filminde Amitabh Bachchan ve Rajesh Khanna	209

Görsel 4.8 <i>Pakeezah</i> filminde Meena Kumari	210
Görsel 4.9 <i>Bobby</i> filminde Dimple Kapadia ve Prem Nath	212
Görsel 4.10 <i>Amar Akbar Anthony</i> filminde Anthony Gonsalves rolüyle Amitabh Bachchan	216
Görsel 4.11 <i>Parinda</i> filminde iki kardeşi canlandıran Anil Kapoor ve Jackie Shroff	218
Görsel 4.12 <i>Khalnayak</i> filminde Madhuri Dixit ve Sanjay Dutt	222
Görsel 4.13 <i>Dilwale Dulhaniya Le Jayenge</i> filminde Kajol ve Shahrukh Khan	225
Görsel 4.14 <i>Lagaan</i> filminde Aamir Khan	227
Görsel 5.1 Aamir Khan, Bombay'daki Oshiwada Kompleksi'nde bir film çekimi sırasında imza verirken	261

TABLOLAR

Tablo 1.1 Film yapımına uygulanan çeşitli vergiler	69
Tablo 2.1 Yüksek bütçeli Hint filmlerinin maliyet yapısı	86

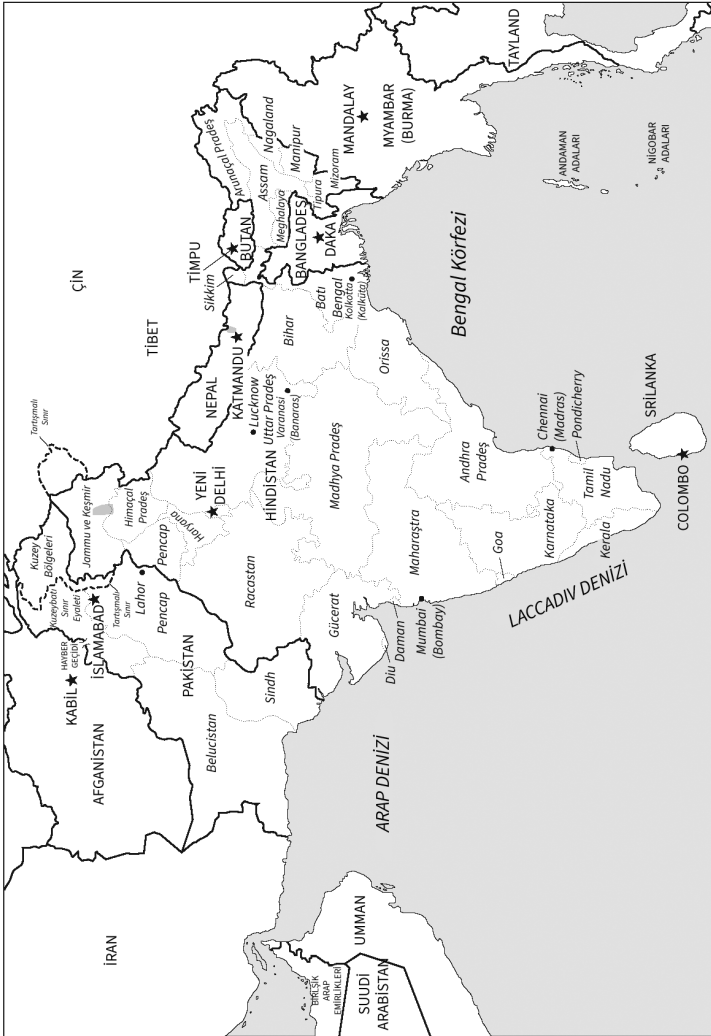
TEŞEKKÜR

Yazım sürecinde verdikleri geri bildirimler, öneriler ve sundukları katkılar için Vipul Agrawal, Maris Gillette, James Gulick, Amardeep Singh ve Christine Walley'e teşekkür etmek isterim. Kendileriyle, kitabın formatı, içeriği ve yapısı üzerine gerçekleştirdiğim tartışmalardan büyük ölçüde faydalandım. Beni, Dünya Bankası'nın çevrimiçi veri tabanıyla tanıştırdığı ve İkinci Bölüm'deki bazı hesaplamaları yapmama yardımcı olduğu için Haverford College Ekonomi Bölümünden doçent Richard Ball'a teşekkür ederim. Aliya Curmally'ye, büyük bir titizlik ve sabır gerektiren röportaj transkripsiyon sürecindeki yardımları için minnettarım. Bu kitabın yazım sürecinin büyük bölümünün gerçekleştirildiği Haverford College'a, özellikle de Magill Kütüphanesine şükranlarımı sunarım.

Bombay'da tanıştığım ve araştırmamın gerçekleşmesinde payı olan herkesi tek tek saymam mümkün değil. Cömertlikleri, misafirperverlikleri ve nezaketleri için hepsine teşekkür etmek isterim; beni evlerine ve çalışma alanlarına kabul ettikleri, sabır gösterip bitmek bilmeyen sorularımı yanıtladıkları ve araştırma projemi büyük bir ilgi ve coşkuyla karşıladıkları için minnettarım. Kitapta yer verdiğim röportajları ve güzel sohbetleri için özellikle Javed Akhtar, Shabana Azmi, Ritha Bhaduri, Pooja Bhatt, Vikram Bhatt, Sachin Bhaumick, Aditya Chopra, Madhuri Dixit, Subhash Ghai, Sutanu Gupta, Ravi Gupta, Rumi Jaffrey, Ayesha Jhulka, Shammi Kapoor, Shashi Kapoor, Aamir Khan, Shahrukh

Khan, Punkej Kharabanda, Anjum Rajabali, Rakesh Roshan, Sharmishta Roy ve Ramesh Sippy'ye teşekkür ederim.

Bazı film karelerinin kullanım izinlerinin alınmasında verdiği destek ve kitabın kapağı için kullanılan posterin iznini hızlıca temin etme konusundaki çabaları nedeniyle Hyphen Films Ltd.'den Nasreen Munni Kabir'e özel teşekkürlerimi iletmek isterim. Ayrıca, *Mother India* posterinin kullanım iznini tüm içtenliğiyle veren Mehboob Productions Pvt. Ltd.'den Shaukat Khan Beyefendi'ye teşekkür ederim. Film karelerinin büyük çoğunluğu, Hyphen Films Koleksiyonu tarafından sağlanmıştır. Kitapta yer alan film karelerinin kullanılmasına izin verdikleri için Joy Roy (Bimal Roy Productions), Arun Dutt (Guru Dutt Films Pvt. Ltd.), Tajdar Amrohi (Mahal Pictures), Iqbal ve Shaukat Khan (Mehboob Productions Pvt. Ltd.), Ketan Desai (MKD Films), Subhash Ghai (Mukta Arts), Dev Anand (Navketan Films), Randhir Kapoor (R. K. Films), Vinod Chopra (Vinod Chopra Productions) ve Yash Chopra'ya (Yashraj Films) şükranlarımı sunarım.

Görsel 1.1 Çağdaş Güney Asya

GİRİŞ

“Tamam, beş-altı-yedi-sekiz!” diye bağıyor kadın mikrofona ve odanın öteki ucundaki ses teknisyenine işaret vermek için düdüğünü öttürüyor. Müzik başlar başlamaz, beyaz şef üniformasıyla bir adam hem dans etmeye hem de sebzeleri havada döndürmeye koyuluyor; bu sırada siyah tişörtler, mini etekler ve beyaz önlükler giymiş uzun bacaklı garson kızlar adamın arkasından geçip gidiyor. Şarkı başlayınca, adam dudaklarını öyle kusursuz oynatıyor ki, sanki şarkıyı gerçekten kendi söylüyor. Yere çömelmiş adamlar, üzerinde kameraman ve film kamerası bulunan arabayı sanatçıya doğru yavaşça itiyor. Düdük sesi ve “Kestik!” komutuyla birlikte müzik de hareket de bir anda duruyor. Kadın, şef kıyafetli adama doğru giderek birkaç dans adımı gösteriyor. Kadını izledikten sonra adam onun hareketlerini bire bir taklit ediyor. “Tamam, bir prova daha, sonra çekime geçeceğiz.” Kadın düdüğünü çalıyor ve tüm sahne yeniden başlıyor.¹

1. Mart 1996 tarihinde çekilen bu sahne o esnada yapım aşamasında olan, başrollerini Shahrukh Khan ile Juhi Chawla'nın paylaştığı, yönetmenliğini Mahesh Bhatt'ın üstlendiği ve Mayıs 1998'de gösterime giren *Duplicate* adlı Hint filmine aittir. Şef üniforması giymiş adam, filmin başrol oyuncusu Shahrukh Khan iken, ona yönlendirmelerde bulunan kadın, Hint sinema terminolojisinin “dans yönetmeni” olarak adlandırılan koreograf Farah Khan'dır. Bombay'da yürütülen araştırma, doktora tezi kapsamındaki saha çalışması için American Institute of Indian Studies tarafından sağlanan Junior Fellowship bursu aracılığıyla desteklenmiştir.

Yukarıdaki sahne, New York veya Los Angeles'ta bir televizyon reklamı ya da müzik videosu çekimi değil, Bombay'da daha çok "Bollywood" filmi olarak bilinen bir Hint filminde yer alan şarkı sekansının çekimidir. Onlarca yıldır milyonlarca izleyiciyi eğlendiren sinema geleneği Bollywood'u, Baz Luhrmann'dan Andrew Lloyd Webber'a, Channel Four'dan Turner Classic Movies'e, Macy's'den Selfridges'e, Oscar'dan Cannes'a, Philips'ten Verizon'a² kadar tüm Batı dünyası "keşfetti". Bombay ile Hollywood'un birleşiminden doğan "Bollywood" terimi İngilizce sözlüklerde bile yer edinmiştir. Öyle ki *The Oxford English Dictionary*, bu terime 2001'den beri yer vermektedir.

NEDİR BU "BOLLYWOOD"?

1970'lerin sonlarında Hindistan'da İngilizce yayın yapan basın tarafından, biraz da alaycı bir amaçla türetilmiş olan "Bollywood" terimi bugün, Bombay'da (1995'te adı Mumbai olarak değiştirildi) yer alan, üretkenliği ve gişe odaklı yapımlarıyla bilinen Hint film endüstrisini tanımlamak için kullanılan küresel bir kavram

2. Yapılan referanslar: Luhrmann'ın *Moulin Rouge!* filmi; Andrew Lloyd Webber'ın *Bombay Dreams* müzikali; Channel Four'un Bombay film endüstrisine ilişkin Hint filmleri ve belgesellerden oluşan yıllık yayın sezonu; Turner Classic Movies tarafından 2003'te düzenlenen "Hooray for Bollywood" Hint filmleri festivali; Macy's'in 1999 yılında New York'taki en prestijli mağazasında gerçekleştirdiği Bollywood temalı vitrin dekoru; Selfridges'in 2002'de Londra'daki mağazalarından birinde düzenlediği "Bollywood Season" etkinliği; *Lagaan*'ın 2001 yılı En İyi Yabancı Film dalında Oscar'a aday gösterilmesi; *Devdas*'ın 2002 Cannes Film Festivali'ndeki dünya prömiyeri; 1990'ların sonlarında Hint filmlerinin bir parodisi olan Philips televizyon reklamı; ve 2002'de yayımlanan, "Bollywood'da neler olup bitiyor, öğrenin" ifadesiyle Hindistan'a gönderme yapan Verizon'un yurt dışı arama paketi reklamı.

Görsel 1.2 Bombay, Juhu Plajı yakınlarında film afişleri

© Pankaj Rishi Kumar, 2000. Pankaj Rishi Kumar ve Tejaswini Ganti'nin izniyle kullanılmıştır.

hâline gelmiştir. Bombay film endüstrisi hem estetik hem de kültürel açıdan Hollywood'dan farklı bir dünyaya aittir; ancak anlatı, imgelerin üretimi ve dolaşım yaygınlığı bakımından en az onun kadar üretken ve güçlüdür. Hindistan'da başat bir medya gücü olan Bombay film endüstrisi, “geleneksel” ile “modern”, “küresel” ile “yerel”, “Batılı” ile “Doğulu” gibi karşıtlıkları ve aynı zamanda “kültür”, “ulus”, “Hintli” gibi kimlik kategorilerini tanımlamada önemli bir rol üstlenir (Ganti 2000).

Uluslararası basın ve Hint basınında en sık tekrarlanan yanlış bilgi, Bombay film endüstrisinin yılda 800 ila 1.000 film ürettiği yönündedir. Gerçek şu ki Bombay film endüstrisinin yıllık film üretimi 150-200 civarındadır. Hindistan'da uzun metrajlı filmler yaklaşık yirmi farklı dilde üretilir ve ülkede birden çok film endüstrisi faaliyet gösterir. Bu çeşitlilik ve üretim hacmi, Hindistan'ı dün-